

תרגול החברה הישראלית

בן אליעזר/החברה הצבאית והחברה האזרחית בישראל

הורוביץ וליסק וקימרלינג רואים תמונת מצב מאוד דומה, בולטות של הצבא וחדירותו לחיי היום יום, הורוביץ מדברים על החדירות כאינדיקציה כעדות דמוקרטית שאין מיליטריזם, היא משמרת את הדמוקרטיה בחברה הישראלית, מדברים על אומה במדים מיליטריזם לשיטתם הוא מצב בו הצבא תופס את השלטון ולכן יש דמוקרטיה בישראל. ואילו קימרלינג טוען שהחדירות ועצם כך שהצבא נכנס להיבטים היום יומיים והתפיסות הצבאיות מחלחלות בחשיבה שלנו זו עדות למיליטריזם מסוג שונה מתפיסת השלטון על ידי הצבא שהיא רק סוג אחד של מיליטריזם.

קימרלינג כותב את מאמרו בשנות ה-90 ועצם העלאת הרעיון שישראל היא מיליטריסטית מסעיר, מאמרו של בן אליעזר יצר ב-2003 וממשיך את הדיון, נותן פרספקטיבה מה קורה מבחינת המיליטריזם והאומה במדים בשנות ה-2000.

האומה במדים הוא מושג שניתן להשתמש בו בכמה פירושים, פירושם של הורוביץ וליסק היא תפיסה ממסדית והגמונית, עם חמוש ומגויס. כשקימרלינג וכן אליעזר מסתכלים עליו הם בוחנים אותו כמנגנון שמשמש לבניית אומה, הם רואים אותו במבט ביקורתי.

בן אליעזר טוען שהמודל של האומה במדים נחלש בתהליך של פוסט מודרניות, פוסט הגמוניות – בהתייחס למציאות הקודמת בישראל שהייתה הגמונית אך הוא מדבר על ריבוי תפיסות, ערעור תפיסות. נוסף על כך גם הגלובליזציה מחלישה את המודל, סיום המלחמה הקרה וכו' הם אלמנטים שמעלים את העדיפות של פתרונות שלום ולווא דווקא מלחמה. הוא מחלק את הגורמים לפנימיים וחיצוניים, הוא מדבר על המשמעות של מלחמת לבנון שיצרה פער, ריחוק ומבחינת האנשים המדינאים עשו שימוש בצבא באופן שאינו מוסכם על כל העם ולא שיקף את מה שהמושג אומה במדים אמור לשקף – כינון אומה באמצעות הצבא, ביטוי רצון העם באמצעות הצבא. הוא עוסק בסקירה היסטורית שבוחנת את האומה במדים שמתיישבת עם הסקירה של קימרלינג והורוביץ וליסק.

כתוצאה מהחלשות המודל:

כאשר נסדקת ההגמוניה צומחות אלטרנטיבות, הוא מנסה להציג היסדקות ומולה את האלטרנטיבות. הוא מציג שני טיפוס אידיאלי

1. חברה אזרחית – מקדם שיח אנטי מיליטריסטי

2. חברה צבאית – מקדם שיח ניאו מיליטריסטי – אלטרנטיבה חדשה, אינה בדפוס הקודם.

כל אחת מהחברות הללו נבנית אחת מול השנייה (זהו ניתוח פוסט מודרניסטי מובהק), ככל שאחת מבחינה את עצמה יותר גם השנייה עושה אותו הדבר, כל אחת מהן מערערת על המודל הישן והתפיסות הישנות, יש להן דיאלוג ביקורתי עם מה שהיה ומצד שני ישנו רובד נוסף של ערעור אחת על השנייה. בן אליעזר לוקח ארבע זירות, נושאים ומראה איך בכל אחת מהן ניתן לראות שמודל האומה במדים נחלש וכן מראה את האלטרנטיבות שצומחות בהקשרים השונים. בעיניו של בן אליעזר החלשות האומה במדים מתבטאת בכך שבכלל מתנהל דיון לגבי צבא וצבאיות בתקשורת, עצם השיח הציבורי משמעותו שאין ממלכתיות. כל אחת מהאלטרנטיבות מזוהה עם פלח אוכלוסייה מסוים. הציונות הדתית היא נושאת הדגל של התפיסות הניאו מיליטריסטיות והבורגנות האשכנזית הניאו ליברלית, השמאל מזוהה עם התפיסות האנטי מיליטריסטיות.

הזירות:

1. מוטיבציה לגיוס ושירות צבאי – הוא מתייחס לנושא מהיבטים רבים ומראה תמונה מורכבת, עצם כך שעולה דיון במוטיבציה לגיוס מראה על החלשות המודל, כשהוא היה בשיאו לא היה מקום לשיח בנושא. הדגש הוא על השיח ועל היחס לאנשים שלא מתגייסים. בשיח עולות שתי תפיסות מרכזיות:

✓ משתמטים

✓ מורעלים – בן אליעזר טוען שאינם מתגייסים ממוטיבציה קוליקטיבית אלא אישית, הם רוצים להתגייס כתרומה לקולקטיב אלא כחלק מהגשמה או סיפוק עצמי.

בן אליעזר מציג את מסגרות ההכנה לצבא כאלמנט שהוא הצד המופרט של השירות הצבאי ומנגד את המכינות הקדם צבאיות/ישיבות ההסדר ששם ישנה הכנה לצבאיות מעשית וערכית – כביטוי לדתיות, בן אליעזר מדבר על המיליטריזם הזה כנגד המיליטריזם הקודם של אין ברירה. בשיח המקומי ניסו להצדיק עבורנו ועבור העולם את המלחמות כמלחמות אין ברירה, הניאו מיליטריזם אינו עוסק בהצדקות, אינו עסוק באלטרנטיבות אחרות, מיליטריזם היא הדרך היחידה. בן אליעזר מדבר על חובשי כיפות סרוגות כתופסי מקומם של בני הקיבוצים בעבר בעוד שהם בתקופה

ההגמונית ייצגו את המחנה כולו –אידיאל משותף לכולם - ולא נתפסו כקטגוריה מובחנת ואילו חובשי הכיפות אכן נתפסים כקבוצה מובחנת.

2. מגדר וצבאיות – מקומן של הנשים במודל האומה במדים היה בהכנה ותמיכה לגיוס, חוסר יכולת להביע דאגה פומבית, נשים שירתו בצבא אך הזירה הצבאית לא נתפסה כזירה המרכזית של נשים והשירות לא נתפס כמקפצה להשתתפות בדיון הציבורי, אפשרותן להשתתף תהיה מול אנשי צבא. מבחינת גברים השירות הצבאי נותן לגיטימציה להשתתף בשיח הציבורי, בדיון על קבלת החלטות ואילו עבור נשים עצם השירות לא מקנה להן את הכניסה לשיח אלא אמהותן. בן אליעזר טוען שכיום ניתן לראות מעורבות של נשים סביב נושא צבא ומלחמה, מעורבותן מראה על ירידת מודל האומה במדים. בן אליעזר טוען שלא ניתן למצוא שנשים מזוהות עם תפיסה מסוימת – אנטי/ניאו – אך יש נשים בכל אחת מהתפיסות, כל אחת מהן מעלה את הנושא המגדרי מזווית אחרת. התפיסה האנטי מעלה את המגדר סביב הכוחניות, ערעור על הפטריארכיה בעוד שהניאו מעלה אותה מבחינת שוויון בשירות, מערערת על הדפוסים של הפטריארכיה מתוך רצון להשתתפות, הן רוצות לתת למיליטריזם פרשנות חדשה שכוללת את הנשים.

3. מעורבות ההורים בצבא – בתקופת האומה במדים הצבא עודד את מעורבותם, המשפחה כרוכה בשירות, היה דיאלוג שהצבא היה מעוניין בו מתוך המודל של אומה במדים אך עם הזמן המעורבות לבשה כיוונים ותכנים שונים. ישנו מעבר מהורות מגויסת להורות מבקרת, ביקורתית – בשני כיווני המתרחס ניתן לראות הורים פעילים יותר וביקורתיים יותר, ההשתתפות היא ביקורתית – החיילים המורדים מגולגלי והורים שמגנים עליהם. דוגמא נוספת היא הדיון סביב תאונות אימונים שמעלות שאלות נוקבות מההורים, האנטי מיליטריסטים מבקרים את הצבא ותובעים את הוצאת חקירת התאונות מהצבא מה שמשקף בצורה מובהקת את הערעור על המודל ומנגד ההורים מהתפיסה הניאו מיליטריסטית שרואים בכך כחלק בלתי נפרד מאימוני הצבא, חלק מהמחיר שנתבע.

4. מוות, שכול והנצחה – ישנה אחידות כמוטיב המקושר לבולטות המודל של האומה במדים, מוות תוך כדי שירות צבאי נתפס כהכרחי, שיש בו תרומה לקולקטיב. ישנו ניכוס של המוות על ידי המדינה כדי להבליט ולחזק את המטרות הקולקטיביסטיות. בפרקטיקות השכול וההנצחה האחידות באה לידי ביטוי ברישום על קברים, יום הזיכרון כמסגרת לא פוליטית מאחדת. בעידן הפוסט הגמוני ניתן לראות שהתפיסה אנטי מיליטריסטית רואה במוות מיותר, מחיר כבד מידי, ההרוג קורבן ופחות כגיבור, מוות שאין לו טעם, שאינו קשור למציאות האין ברירה. בגישה הניאו מיליטריסטית מדגישים את תמות השליחות. מבחינת השכול וההנצחה ישנו ערעור משני הקצוות על האחידות של המצבות בין אם הוא פוליטי – הסתייגות מהרישום – ומהניאו מיליטריסטים עצמם הוספת פרטים אישיים על המצבה היא סדיקת האחידות. יום הזיכרון לטענתנו משנה את אופיו, הנאומים משקפים את תפיסת עולמם של הנאומים וערעור על היום כמאחד וא-פוליטי והוא הופך לקידום תפיסות שמזוהות עם כל אחד מהקצוות.